

Pollack Mihály (Bécs, 1773. augusztus 30. – Pest, 1855. január 3.)

Összeállította: Csutiné Schleer Erzsébet

Pollack Mihályt a magyar klasszicista építészet kiemelkedő mesterét a közvélemény elsősorban a budapesti Nemzeti Múzeum tervezőjeként tartja számon. Életműve valójában elképesztően gazdag. Ismert terveinek száma meghaladja a kétszázat. Ugyanakkor a pusztulás aránya is megdöbbentő. Épületeinek csupán egytizede maradt fenn többé-kevésbé eredeti formájában, és másfél tucatnyi épület őrzött meg valamennyit eredeti állapotából a jelentősebb átalakítások után. Az 1838-as árvíz számos épületét pusztította el, vagy tette tönkre, ezeket már más elképzelések szerint építették újjá. A veszteséglista jelentős része a gyors városfejlődésnek is következménye. Fennmaradt épületei a magyar klasszicista építészet legkiválóbb alkotásai, kivétel nélkül szerepel a műemléki nyilvántartásban.

Pollack Mihály 1773-ban Bécsben született. Apja, Joseph Pollack építőmester nyomdokaiba lépve szakmai képzését a céhes ipar keretei között, Bécs környékén kezdte meg, s itt szabadult fel, mint mesterlegény 1792-ben. A céhes képzés szerint kötelező hároméves külföldi vándorlás helyett, építőmesteri képzését megszakítva, a bécsi Művészeti Akadémián tanult építészetet, Hetzendorf von Hohenberg tanítványa volt. A bécsi akadémia után híres építész féltestvére, Leopoldo Pollach társaságában Milánóba ment, ahol megismerkedett a lombardiai klasszicizmus jelentősebb alkotásaival.

1798-ben települt Pestre, ahol akkoriban a gazdasági fejlődésnek köszönhetően fellendülni látszott a város építésze is. Első munkája a Deák téri evangélikus templom építésének befejezése volt, melyen közel egy évtizedig dolgozott, miközben részt vett a pécsi székesegyház helyreállításában is. A Deák téri templom befejezése után négy éven keresztül ő felügyelte a pesti Német Színház építését.

Pollack-féle templomtervek

Budapest, Deák téri evangélikus templom

A 19. század első évtizedének végére Pollack Pest köztisztelőben álló polgára – és az addig legelismertebb építőmester, Hild János 1811-es halála után – a város vezető építőmestere lett. Megbízói között tehető polgárok és neves arisztokraták mellett egyházi és világi testületek, valamint országos hivatalok, sőt maga a nádor is szerepeltek: egyértelművé téve szakmai tekintélyét, közéleti elismertségét.

A budai vár polgárnegyede és a királyi palota közti területen álló klasszicista stílusú palotát az ördöglovas Sándor Móric apja, Vince gróf építtette 1803-1806-ban.

Budai várnegyed, Sándor palota 1806.

Mind a mai napig nem tisztázott, hogy Pollack Mihály, avagy a bécsi Johann Aman, a pesti Német Színház tervezője, tekinthető-e a Sándor-palota szellemi atyjának.

A munkálatok dokumentációja akkoriban nem került kötelező archiválásra, a Sándor-család levéltára pedig sajnálatosan elkallódott, a szakirodalom véleménye megoszlik. Mértékadó elemzők a Pollack-életműbe sorolták, különösen a palota rendkívül gondos, belső kialakításában látják bizonyítottan a letisztultan szerkesztő Pollack-stílust. A Sándor palota ma a köztársasági elnök hivatala.

Az 1808-ban alakult Szépítő Bizottság vezető tagjaként nagy szerepet játszott a pesti építkezések irányításában, közvetlen befolyást gyakorolt a Városliget megteremtésére, valamint a városi rendezési tervek elkészítésére.

A század első harmadában számos, a városkép szempontjából ma is meghatározó pesti polgárház és palotát tervezett. Ezekben az időkben folyamatosan elmélyedt a tervezésben, és az állandó megrendelések során egyre inkább kialakította a saját stílusát. Palotaterveinek jellegzetessége a gazdag, hatásos bejárati térkialakítás. Magas fokú téralkotó művészetének csúcsát azon középületek tervezésekor érte el, amelyeknél az épületek funkciójának és művészi megjelenésének tökéletes egységét valósította meg. (egykori Pesti Vigadó, vagy a Ludovika Akadémia).

A régi Pesti Vigadó épületét 1826-1832 között építette, gazdag életműve legszebb alkotásai közé tartozott. Sajnos az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején Pest bombázásakor találat érte, s újat kellett helyette építeni, ami viszont már Feszli Frigyes alkotása lett, Pollack halála után, 1859-65-ben.

Ludoviceum
(Katonai Akadémia) 1829 – 1836

Ludovika légifelvétel 2000 után

régi Pesti Vigadó 1826 – 1832

A budai Sándor-palota szinte pontos mása megtalálható Székesfehérváron, a közel ugyanakkor, 1806-1810 között épült Schmidegg-palota, mely később Magyar Király Szálló néven vált ismertté, mind a mai napig. Az építőmester nevét a fellelt iratok nem említik, de e korai időszakban a homlokzat tiszta, kiérlelt klasszicista jellege miatt egy messzebről jött alkotó közreműködése valószínűsíthető.

Székesfehérvár, Magyar Király Szálló v. Schmidegg-palota 1810.

Nagyláng (Soponya) Zichy-kastély 1807.

Pollack pontosan ebben az időben dolgozott először Fejér megyében. Korai országos ismertsége az arisztokrata körökben a magyarázata annak, hogy alighogy Bécsből Pestre költözött, megbízást kapott a Zichy család nagylángi (ma Soponya) kastélyánál a főhomlokzat reprezentatív, teljes átépítésére.

1815-ben a Zichyek számára Szőnybe is tervezett kastélyt, ezt a család azonban csak száz évvel később, és más helyszínen, a Fejér megyei Vajtán építette meg.

A számos neki tulajdonított vidéki kastélyépítés közül az egyik legfontosabb Dégen a Festetics család számára tervezett kastély. Pollacknak ez a műve, mind a

tájban való elhelyezése, mind tagolt tömegeinek gondosan érlelt aránya, mind alaprajzi elrendezése révén, a mester legkiérleltebb alkotásai közé tartozik. Az épület műemléki értékét növeli, hogy Pollack kastélyai közül ma már ez az egyetlen, amely kastélyépítészetét méltó formában, lényegében eredeti állapotában képviseli.

A megrendelő Festetics Antal annyira meg volt elégedve a mester munkájával, hogy vele építtette meg a pesti Nádor utcai palotáját is (ma Közép-Európai Egyetem).

légifoto: civertan

Dég, Festetich kastély 1810-1815

Kastélypark, hollandi ház

Kastélyai közül mégis a legjelentősebb az Alcsúton 1819-1829 között épült, József nádor számára tervezett kastély volt. A geometrikus egyszerűségű, zárt épülettömeg, a tagozatok harmóniája, a gondosan megmunkált részletek, és kiváló elhelyezése a tájban, az épületet a hazai klasszicizmus legtöbb kastélya fölé helyezték. A kastély a II. világháborúban terv-, és iratanyagával együtt elpusztult. A széthordás után a műemlék-védelem a kastélyból is csak a főépület árván merevedő homlokzati falát tudta megtartani.

Alcsút, József nádor kastélya, 1819 -1829

Alcsút, József nádor kastélya 1945 után...

...és ma

Pollack ezidő tájt készített tervet a fehérvári megyeházához is. Az építkezést már 1803-ban elkezdték egy Bécsben készült terv alapján, majd a félig kész épület homlokzatának megtervezéséhez Pollack Mihályt kérték fel, terve alapvetően meghatározta az épület külső képét. Sikeresen ötvözte a megkezdett munkálatok kötöttségeit és a közben felmerült tervek értékeit saját elképzeléseivel, bár a közérzalat megvalósult arányai és részletei nem követték az eredeti elképzeléseket s a tervében foglaltak nem tudtak maradéktalanul érvényesülni.

Későbbiekben is fűződik Pollack Mihály nevéhez több megyeháza terve, melyek közül legjelentősebb az 1828 és 1836 között épült szekszárdi; mely méltóságteljes monumentalitásával és letisztult vonalaival a kor vidéki épületeinek egyik legjobbja.

Székesfehérvár, megyeháza 1807 – 1812,
homlokzati terv

metszet

képeslap 1920-ból

Az épületre „a nyugalom és valami sajátos méltóságteljesség, magabiztosság” jellemző, „a tágas téren hatásosan kibontakozó, zárt tömegű épülettest (...) úgy, ahogy előttünk áll, noha nem nyújtja maradéktalanul Pollack elgondolását, jellegzetes példája a kibontakozó, lombard hatást feldolgozó korai klasszicizmusnak, s egyúttal első példája a hazai klasszicista megyeháza-építészetnek”. (Zádor Anna)

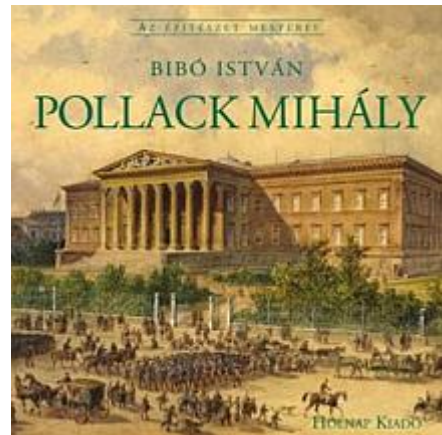
légi felvétel: Remetei Zoltán

foto: Gelencsér Ferenc, Székesfehérvár, megyeháza

1810 körül épült Fehérváron a Fő utca és Országzászló tér sarkán az egyemeletes klasszicista sarokház (Galla-ház), nagy valószínűséggel Pollack Mihály terve szerint.

Életműve betetőzéseként 1836-tól kezdve tervezte és építette a Nemzeti Múzeumot, s noha a belső dekorációs munkák még az 1860-as évekig elhúzódtak, az 1840-es évek végére gyakorlatilag befejeződött kivitelezést végig ő irányította. Megérte tehát azt, ami nem minden építésznek adatik meg, hogy főművét, mely arányaiban a római Pantheon mintáját követi, elkészült állapotban láthatta. Egyúttal azonban szembe kellett néznie azzal az ízlésváltozással is, amely ugyanebben az időben érkezett meg hozzánk: a középkori és keleties motívumok felé forduló romantikus stílust az idős mester már nem tudta, tán nem is akarta követni.

A Nemzeti Múzeum építkezésének befejezése után épületet már nem tervezett, s a legtöbbet Tahiban, a maga tervezte, még 1810-ben épült nyaralójában tartózkodott. Szép síremléke, melyet tanítványa, Ybl Miklós tervezett, ma is látható a tahitótfalui temetőben.

Forrás:

WIKIPÉDIA http://hu.wikipedia.org/wiki/Pollack_Mihály

Bibó István: *Pollack Mihály – Az építészet mesterei sorozat* - Holnap Kiadó 2008.

Magyarország műemlékei, Székesfehérvár – szerk: Entz Géza Antal – Osiris, Budapest, 2009.

Demeter Zsófia – Gelencsér Ferenc: *Székesfehérvár anno...* - Székesfehérvár 1990.

www.papiruszportal.hu/site/?f=8&p=32&n=405

www.keh.hu/index.php?submenu=sandor_palota...

www.mult-kor.hu

arch.et.bme.hu/korabbi_folyam/epitesz3.html : Dr. Kalmár Miklós: *Pollack Mihály*

www.historicgarden.net